

IMPACTUL MIGRAȚIEI FORȚEI DE MUNCĂ ȘI EXODULUI DE INTELIGENȚĂ ASUPRA DEZVOLTĂRII REPUBLICII MOLDOVA

MAHMADBECOV RUSLAN, student, EMREI 181

Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu Bodoni 61,
e-mail: mahmadbecov.r@gmail.com

Abstract. *Once gaining its Independence, the Republic of Moldova as many other former Soviet Socialist states suffered from emigration of the labour force and brain drain which affected, during the years, the economy of the newly-formed state. Therefore, the welfare of this country had to suffer from the leaving population and vice-versa – the population was suffering from the stagnation and hereby appears that vicious circle which bended its prospective. Nevertheless, the migration phenomena can have also a positive impact under the concept of brain circulation which, overall, they have to be estimated.*

Key words: *Emigration, Brain Drain, Migration Policy, Qualified Labor Force, R. of Moldova*

JEL CLASSIFICATION: J00, J11, J21

INTRODUCERE. Începând cu primii ani de independență, R. Moldova s-a confruntat cu fenomenul denumit „exodul creierilor”. Esența acestuia constă în părăsirea țării, într-un număr deosebit de mare și pentru o perioadă nedefinită de timp, a persoanelor cu înaltă calificare. În majoritatea cazurilor, este vorba de persoane cu studii superioare, absolvite sau în curs de instruire și eventual cu o experiență profesională în domeniul de specializare. Există o mulțime de cauze care se află la originea acestui fenomen.

Studiul dat referă la o evoluție a fenomenului „brain drain”, cuprinzând și un sondaj sociologic în rândul studenților a 3 instituții de învățământ, în scopul evaluării opiniei tinerilor cu referință la fenomenul dat, precum și la intenția lor de emigrare. Printre obiectivele acestui studiu, care ar cuantifica și ilustra impactul fenomenului propriu-zis asupra dezvoltării R. Moldova se înscriu:

- identificarea cauzelor principale ce motivează sau impun cetățenii să emigreze din R. Moldova;
- evaluarea cheltuielilor și eforturilor efectuate pentru sistemul educațional în contextul creării capitalului uman național;
- determinarea intenției de emigrare a studenților din instituțiile superioare de învățământ prin efectuarea și evaluarea rezultatelor unui sondaj aferent;
- evaluarea efectelor și tendințelor acestui fenomen asupra dezvoltării tânărului stat.

Fenomenul migrației are efecte sociale, demografice și economice și se manifestă la diferite niveluri: regional, național și internațional. Considerând teoria lui Everett S. Lee asupra factorilor cauzali ai procesului migraționist, precum și situația din R. Moldova, printre principalele cauze ale emigrării în proporții mari atât a forței calificate de muncă, cât și a celor luate, per ansamblu, sunt caracterizate, pe de o parte, de factorii interni (*factorii push*) [4, p. 26]:

- *salarii mici* (R. Moldova fiind cu mult inferior statelor dezvoltate din UE. Astfel, în 2018 salariul minim din R. Moldova a fost de 2 610 lei sau 133 de EUR, iar cel mediu pentru anul 2019 este de 6 975 de lei sau de 356,7 EUR. Raportat la numărul de ore lucrate, în mediu, costul pe oră ar fi de 2,22 EUR, pe când în Uniunea Europeană plata medie pe oră pentru anii 2013-2020 este 13,14 EUR, conform datelor EUROSTAT, cea mai mare plată înregistrându-se în Irlanda – 20,16 EUR) [1];

- *stagnarea economică* (vulnerabilitatea economiei naționale față de factorii interni și externi este înaltă, R. Moldova se află printre ultimele state în clasificarea țărilor europene după mărirea PIB-ului și pe ultimul loc ca PIB pe cap de locuitor conform datelor *International Monetary Fund World Economic Outlook (October-2019)* [2];

- *lipsa încrederii în ziua de mâine* (instabilitatea economică, politică). iar, pe de altă parte, de factorii externi (*factorii pull*):

- deschiderea țărilor gazdă către imigranți, promovarea politicilor de susținere, precum și oportunitățile oferite de către ei prin intermediul efectului demonstrativ, în ansamblu, cu unele acorduri întreținute pe parcurs, cum ar fi Acordul de Asociere semnat cu Uniunea Europeană în iunie 2014 care oferă liberalizarea regimului de vize pentru spațiul comunitar pentru o perioadă de până la 90 de zile în decurs a 180 de zile, dar și politica unor state comunitare România și Bulgaria care oferă posibilitatea redobândirii cetățeniei unui stat comunitar.

Referindu-ne la ideile de bază din teoria lui W. Zelinsky asupra stadiilor de tranziție vitală, R. Moldova ca tânăr stat ex-socialist, se află în stagiul de tranziție timpurie a societății, caracterizată de mobilitate națională (mediul rural–mediul urban) și internațională [3]. Considerând poziția sa, am putea clasifica efectele migrației forței de muncă și a exodului de inteligență în două grupări majore:

- a. cu efecte pozitive de scurtă durată;
- b. cu efecte negative de lungă durată.

Dacă ne-am referi la cele de scurtă durată, atunci am putea vorbi despre descreșterea șomajului, creșterea intrărilor de valută străină, respectiv creșterea rezervelor naționale în valută străină; creșterea puterii de cumpărare și a consumului populației locale; creșterea valorii ponderii taxelor nete pe produsele de import în componența PIB-ului: 1995-11,5% din PIB; 2008 -17.7 % din PIB; 2015-16,7 % din PIB; creșterea remitențelor (în 2006 remitențele reprezentând 36.4 % din PIB, în 2017 – aproximativ 20% din PIB, iar în 2019 – 15%, calculat conform datelor Băncii Naționale [5]).

Eventual, impactul fenomenului în lungă durată este mult mai pronunțat, dar și unul cu consecințe negative, în special în plan social. Prin urmare, dacă ne raportăm ideii conform căreia capitalul uman stă la temelia dezvoltării economice și dezvoltării, per ansamblu, atunci constatăm că avem un deficit de forță de muncă; că costul forței de muncă devine mai scump, aceasta fiind demonstrată și de salariul mediu de-a lungul timpului; că remitențele devin nestabile și evoluează regresiv, așa cum odată cu trecerea timpului, o mare parte din emigranți se stabilesc cu traiul în țara gazdă; gospodăriile dependente de remitențe nu beneficiază de venituri, din cauza creșterii costurilor migrației; în procesul de lungă durată apare fenomenul sub numele de „Boala Olandeză” sau „Ducth disease” care constă în faptul că mari intrări de remitențe sunt soldate în aceleași proporții de ieșiri de resurse financiare, datorită creșterii consumului populației locale și anume a produselor de import (prin urmare, atestându-se o exploatare dublă a forței de muncă), cumpărarea de locuințe și achitarea datoriilor. Foarte puține dintre aceste fluxuri, mai puțin de 7%, sunt utilizate pentru a finanța investițiile în afaceri și mai puțin de 5% sunt păstrate în conturi bancare. Prin urmare, acest fenomen are o influență negativă asupra balanței comerciale [9, p.21].

Cercetând bugetul de stat pentru cetățeni, creat de către Ministerul Finanțelor, pentru anul 2018, constatăm că cheltuielile totale pentru domeniul educațional constituiau 10 419,4 mil. lei, sau 6,5% din PIB și 16,9% din totalul cheltuielilor bugetului public național [6].

Instituțiile	Nr. de instituții	Cheltuieli, mil. lei	Nr. de copii, elevi, studenți	Cheltuielile medii pe an la un elev/student
Instituții preșcolare	1 424	2 763,5	142 950	19 332,2
Școli/gimnaziile și licee	1 252	4 464,5	326 762	13 662,8
Școli internat	33	113,6	1 449	78 370,7
Școli profesionale	44	457,2	15 848	28 847,9
Colegii	36	698,5	26 186	26 674,1
Universități	17	912,5	27 658	32 991,7

Fig. 3. Principalii indicatori pe domeniul educație, 2018

Sursa: mf.gov.md

Astfel, pentru formarea capitalului uman, putem observa că se fac cheltuieli considerabile pentru fiecare dintre treptele de învățământ, iar cheltuielile medii pe an per student îi revin 32 991,7 lei. Aceste cifre ilustrează doar cheltuielile din bugetul de stat efectuate pentru întreținerea și crearea condițiilor de studii, pe când, conform datelor BNS [7], din totalul de 65 543 studenți din

grupul instituțiilor școli profesionale, colegii, universități, 42 283 de studenți au fost înmatriculați în bază de contract, ceea ce denotă că, pe lângă cheltuielile bugetare, în proporții similare se înregistrează cheltuieli individuale pentru studii. Abordând această idee, în urma exodului de inteligență, statul pierde atât din cheltuielile efectuate pentru formarea capitalului uman, cât și din acoperirea investițiilor de lungă durată.

În corespundere cu cele menționate, pentru a evalua tendința de emigrație în rândul tinerilor din Republica Moldova, s-a efectuat un sondaj de opinie pe un eșantion de 90 de persoane, studenți din cadrul Academiei de Studii Economice a Moldovei, Universității de Stat Tiraspol și Universității de Stat din Moldova. Scopul sondajului a fost de a determina părerea și poziția studenților în raport cu fenomenul migrației, dorința și probabilitatea de emigrare din țară în viitorul apropiat, eventualele cauze care i-ar determina pe unii să plece din țară precum și impactul pandemiei globale COVID-19 asupra deciziilor sale ulterioare de emigrare.

Așadar, fiind solicitați să-și expună părerea proprie asupra procesului de migrație în rândul tinerilor, din totalul respondenți, 49.4% au răspuns că au o atitudine pozitivă, 32.60% - o părere negativă asupra procesului, iar ceilalți, 18% - sunt de părere neutră. Aceste proporții ne-ar ilustra în ce mod percep tinerii procesul de migrație în sine, care ar putea ulterior fi corelat și cu tendințele sale de emigrare.

Ponderea colegilor tinerilor care deja au plecat peste hotare este destul de mare. Prin urmare, practic, fiecare student are cel puțin un coleg sau cunoscut plecat deja peste hotare, iar din datele colectate putem observa că procentul colegilor plecați peste hotare pentru marea majoritate a tinerilor se cuprinde între 41-60% (fig. 4.). Având aceste rezultate, implicit putem spune că în rândul fluxurilor de migranți se creează acea rețea de cunoscuți prin care se transferă informația despre avantajele sau dezavantajele unei regiuni din rândul celor deja emigrați, care ulterior influențează asupra deciziilor de emigrare a tinerilor din țară. Aceasta se confirmă și prin rezultatele obținute cu referire la intenția tinerilor de a emigra. Din numărul total, doar 18% nu doresc să emigreze în viitor, 29.2% nu sunt siguri, iar marea majoritate – 52.8%, au intenții de emigrare. Acestea au fost confirmate printr-un răspuns de evaluare graduală a intențiilor sale pe o scală de la 1(minimă probabilitate) la 5(maximă probabilitate), peste 75% confirmând printr-un răspuns de la 3 și mai mult, iar printre cei care sunt deja decizi să plece, aproximativ 70% ar pleca temporar, iar 30% definitiv.

Destinațiile alese de către tineri sunt foarte diverse, însă grupate regional, Uniunea Europeană ocupă cea mai mare pondere ca destinație care similar Canadei promovează o politică de atragere și reglementare a tinerilor profesioniști, precum și SUA și F. Rusă.

Printre principalele cauze care îi determină pe tineri să-și părăsească țara definitiv sau temporar se includ în cele menționate și anterior, determinate, pe de o parte, de factorii push, iar pe de altă parte de factorii pull. Ca tineri în prag de absolvire a studiilor superioare și formare academică sau profesională, consideră situația din R. Moldova una fără perspective pentru crearea unei cariere și vieți durabile acasă. Dintre cei interogați, marea majoritate (63%) au menționat lipsa oportunităților de dezvoltare în țară ca principala cauză care-i determină să plece în căutarea unei vieți mai prospere. Această cauză a fost susținută și argumentată prin faptul că există un sistem de conducere instabil, elită politică coruptă și administrație ineficientă, lipsa implementării reformelor și alinierea după standarde vechi. Acestea în cele din urmă, în viziunea tinerilor, se răsfrânge asupra Indicelui de

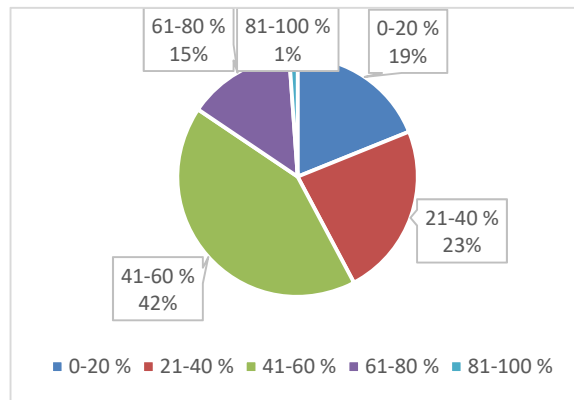

Fig. 4. Ponderea colegilor respondenților care deja au plecat peste hotare.

Sursa: Elaborat de autor conform rezultatelor sondajului

Dezvoltare Umană din țară, mărimii veniturilor și stabilității financiare, precum și menținerea unei culturi neadevate între angajat și angajator.

Cu toate acestea, considerând situația pandemică globală actuală creată de COVID-19, aceasta ar influența decizia de emigrare a studenților în proporție de 50%, cu alte cuvinte de a evita încadrarea într-un proces migraționist al său sau familiei sale.

Deși în proporții mai mici, unii tineri au menționat cauza emigrării sale ca fiind doar una de studii, considerând în proporție de 70% ar emigra temporar, am putea spune că acest proces ar putea fi transformat din exod de creiere în circulație de creiere, precum a reușit China în 2001 printr-o politică pentru a încuraja emigranții chinezi în străinătate să contribuie la modernizarea economică și socială a Chinei și/sau revenirea ulterioară a acestora în țară. Ideea principală era de a susține cetățenii chinezi înalt calificați, care locuiesc și activează în străinătate, să facă schimb de experiență și transfer de cunoștințe cu specialiștii înalți calificați din China [9, p.19]. O astfel de politică a încurajat exodul de creiere să treacă în faza de circulație de creiere, oferind în acest fel un avantaj celor care rămân în afara patriei să aplice cunoștințele lor la distanță. Considerând efectele unei astfel de politici, Republica Moldova ar putea adapta o politică proprie care i-ar oferi o astfel de tranziție, la fel ca și creșterea motivației și încredere în viitor în rândul cetățenilor.

CONCLUZII. Principalele cauze care încurajează și îi determină pe tineri să-și părăsească țara sunt corelate cu subdezvoltarea economică a țării, dar și politicile referitoare la procesul migraționist promovate de unele state dezvoltate în raport cu imigranții. Ca urmare a acestui fenomen, R. Moldova are de suferit în perspectivă de lungă durată, precum investițiile care se fac în scopul transformării resurselor umane în capital uman nu sunt returnate sau absorbite pe piața internă a muncii. Ca rezultat, există o stagnare economică și o economie dependentă de remitențele externe. În rândul tinerilor situația este alarmantă, dacă luăm în calcul faptul că majoritatea sunt demotivați acasă și înclinați spre a emigra din țară. Considerând situația pandemică COVID-19 actuală, putem spune că aceasta ar fi o situație oportună pentru guvernul R. Moldova de a-și reorienta politicile și prioritățile în scopul menținerii cetățenilor acasă.

BIBLIOGRAFIE:

1. EUROSTAT, Structure of earnings survey: annual earnings, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_ses_annual&lang=en
2. IMF, Projected GDP Ranking, <http://statisticstimes.com/economy/projected-world-gdp-ranking.php>
3. Castles, Stephen; Mark J. Miller. The Age of Migration. L., 2014.
4. Moșneaga, V. Migrația și dezvoltare: aspecte politico-juridice. Ch., 2017.
5. NBM, Balance of Payment of the R. of Moldova, <https://www.bnm.md/en/content/balance-payments-2018-preliminary-data>
6. Ministerul Finanțelor, Bugetul pentru Cetățeni, 2018, <http://mf.gov.md/sites/default/files/Buget%20Cetateni%202018.pdf>
7. BNS, Activitatea instituțiilor de învățământ superior în anul de studii 2016/17, <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=168&id=5463>
8. Government of Canada, Immigration, Refugees and Citizenship Canada 2017-2020, <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/publications-manuals/sustainable-development-strategy.html>
9. IDIS, Exodul de creiere: provocări, consecințe, căi de acțiune, 2010 http://old.mts.gov.md/sites/default/files/document/attachments/exodul_de_creiere_provocari_consecinte_cai_de_actiune_monitorul_social_idis_viitorul.pdf

**Coordonator științific: HACHI MIHAI, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu Bodoni 61,
e-mail: mihaihachi@gmail.com**